

**СКЛАДОВІ ПЕДАГОГІЧНОЇ ТА ПСИХОЛОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ
ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 081 «ПРАВО»****COMPONENTS OF PEDAGOGICAL AND PSYCHOLOGICAL TRAINING
OF HIGHER LEGAL EDUCATION SPECIALISTS 081 «LAW»**

У статті проаналізовано складові педагогічної та психологічної професійної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право». Висвітлено вплив організації практичної юридичної діяльності в рамках освітнього процесу на забезпечення якості підготовки здобувачів вищої юридичної освіти. Проаналізовано мету психологічної та педагогічної підготовки здобувачів вищої освіти. Констатовано, що українському суспільству потрібні компетентні юристи, які мають не тільки професійні знання, уміння та навички, але й вирізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, здатністю до адаптації, умінням реалізувати свої творчі здібності в галузі права.

Мета статті – охарактеризувати складові педагогічної та психологічної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» в умовах магістратури.

Висновки. 1. Процес фахової підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» демонструє загальну проблематику професійного становлення майбутнього юриста, прогнозує та реалізовує його спрямованість, зміст, етапи розвитку. 2. Проблемою, що впливає на забезпечення якості підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» є організація практичної діяльності в рамках освітнього процесу. 3. Упродовж освітнього процесу здобувачі вищої юридичної освіти як бакалаврату, так й магістратури беруть участь у різного рівня конференціях, що стимулює та активізує їхню науково-дослідну діяльність. 4. Комплекс професійно важливих ролей здобувачів вищої юридичної освіти включає такі: діагност, дослідник, консультант, мотиватор, організатор, оратор. 5. Система педагогічної та психологічної професійної підготовки має професійну спрямованість як з метою підготовки майбутнього фахівця за спеціальністю «юрист». 6. Мета психологічної та педагогічної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти визначається системою стандартів вищої освіти, в тому числі Державним галузевим стандартом за спеціальністю «Право».

Ключові слова: здобувачі вищої юридичної освіти, спеціальності 081 «Право», майбутні юристи, педагогічна та психологічна підготовка.

The article analyzes the components of pedagogical and psychological professional training of students of higher legal education, specialty 081 «Law». The influence of the organization of practical legal activities within the framework of the educational process on ensuring the quality of training of students of higher legal education is highlighted. The goal of psychological and pedagogical training of higher education applicants is analyzed. It was established that Ukrainian society needs competent lawyers who have not only professional knowledge, abilities and skills, but also mobility, dynamism, constructiveness, ability to adapt, and the ability to realize their creative abilities in the field of law.

The purpose of the article is to characterize the components of pedagogical and psychological training of students of higher legal education, specialty 081 «Law» in the conditions of the master's degree.

Conclusions. 1. The process of professional training of students of higher legal education, specialty 081 «Law» demonstrates the general problems of the professional development of a future lawyer, predicts and implements its direction, content, stages of development. 2. The problem that affects the quality of training of students of higher legal education in the specialty 081 «Law» is the organization of practical activities within the framework of the educational process. 3. During the educational process, students of higher legal education, both bachelor's and master's degrees, participate in conferences of various levels, which stimulates and activates their research activities. 4. The set of professionally important roles of higher legal education graduates includes the following: diagnostician, researcher, consultant, motivator, organizer, orator. 5. The system of pedagogical and psychological professional training has a professional focus, both with the aim of training a future specialist in the specialty

«lawyer». 6. The purpose of psychological and pedagogical training of students of higher legal education is determined by the system of higher education standards, including the State industry standard for the specialty «Law».

Key words: students of higher legal education, specialty 081 «Law», future lawyers, pedagogical and psychological training.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Демократизація правової вітчизняної системи, зміна її функцій із захисту інтересів держави на забезпечення прав людини, корекція принципів і методів правозастосовчої діяльності підвищують вимоги до здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право». У сучасний період особливо важливим є практичний компонент професійної компетентності магістрантів. Українському суспільству потрібні компетентні юристи, які мають не тільки професійні знання, уміння та навички, але й вирізняються мобільністю, динамізмом, конструктивністю, здатністю до адаптації, умінням реалізувати свої творчі здібності в галузі права. У межах Болонського процесу існує «система вищої юридичної освіти, що спирається на принцип формулювання кваліфікацій кожного освітнього циклу у вигляді результатів у термінах компетентностей» (Борейчук, 2016: 26).

Спеціальність 081 «Право» вимагає від майбутніх юристів здатності навчатися упродовж життя, бути в курсі змін у вітчизняному та зарубіжному законодавстві, а також умінь здійснювати правову освіту громадян нашої країни, сприяти формуванню їх правової свідомості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нині існує об'єктивна необхідність осмислення наукових здобутків вітчизняних авторів у руслі юридичної педагогіки та психології, дослідженнях психолого-педагогічної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти. Теоретичним засадам та результатам запровадження психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів присвячені дослідження О. Котикової. Різні аспекти психологічної та педагогічної підготовки майбутніх фахівців як гуманітарної складової їх освіти відображені у дослідженнях Ю. Ізмайлової, О. Загайнової, А. Непомнящого, О. Сальнікової та ін.; формуванню професійно значущих якостей у процесі психолого-педагогічної підготовки фахівців непедагогічних спеціальностей присвятили свої наукові розвідки В. Гапотій, О. Мінкова, С. Сливка та ін.

Проблеми психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів у невідомчих

університетах та класичних університетах залишаються поза увагою дослідників теорії і методики вищої юридичної освіти.

Однак існує необхідність у теоретичному осмисленні та методичному розробленні цілісної системи психолого-педагогічної підготовки та професійної складової такої підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право». Потреба у здійсненні такого дослідження є актуальною й для вдосконалення психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів.

Моделі фахівців різних юридичних спеціальностей залишаються мало розробленими, що обмежує варіативність психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів у плані забезпечення потреби здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» у індивідуальних освітніх траєкторіях.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вважаємо недостатньо вивченими наукові розвідки щодо професійно-діяльнісного компонента підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» (його вміння самостійно вирішувати правові ситуації в майбутній фаховій діяльності).

Мета статті – охарактеризувати складові педагогічної та психологічної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» в умовах магістратури.

Методологічна база дослідження: базується на загальних принципах філософії, базових сучасних положеннях педагогічної науки, психології і відображає сутність і зміст складових педагогічної та психологічної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» в умовах магістратури як компоненту вищої юридичної освіти бакалаврату та магістратури університетів.

Об'єктом дослідження обрано процес професійної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» в умовах магістратури. **Предметом** дослідження – складові педагогічної та психологічної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» в університетах.

Дослідження здійснювалось із застосуванням загальнонаукових методів (вивчення, аналіз і узагальнення довідкової інформації, огляд науково-освітніх друкованих та он-лайн джерел), а також систематизації та узагальнення.

Наукова новизна: доведено, що складові педагогічної та психологічної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» є необхідним компонентом вищої юридичної освіти.

Виклад основного матеріалу. В основі дослідження поняття «кваліфікований юрист». В сучасних умовах «кваліфікований юрист» – не лише обізнаний у законах і їх застосуванні. Ключовим запитом роботодавців до компетентності юриста виступає наявність комунікативних, організаційно-управлінських та інших особистісних якостей, які на сьогодні здебільшого розвиваються у процесі безпосередньої професійної діяльності нотаріуса, адвоката, прокурора, судді, юрисконсульта та ін., а не лише формується ще на етапі навчання здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» в університетах.

Здобувачі вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» також відчують потребу у практико-зорієнтованій педагогічній та психологічній підготовці (Котикова, 2010: 13).

Результати аналізу проведеного нами анкетування серед здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка (15 другоккурсників бакалаврату та 30 здобувачів магістратури, 2022–2023, 2023–2024 н.р.) свідчать про те, що бакалавранти та магістранти прагнуть у процесі такої підготовки набути педагогічної та психологічної компетентності як у вирішенні практичних проблем особистого характеру, так і проблем у професійній правовій сфері, розвинути професійно важливі педагогічні та психологічні якості.

Погоджуємося з науковцями В. Гапотій та О. Мінковою, що «основним критерієм сформованості професійно-діяльнісного компонента юриста є його вміння самостійно вирішувати правові ситуації, що виникають, вносити в свою діяльність нововведення в межах правового простору, створювати в колективі сприятливий психологічний клімат, постійно займатися самоосвітою, саморегуляцією» (Гапотій & Мінкова, 2018; Сливка, 2000).

Основний акцент у формуванні сучасного покоління професійних та освітніх стандартів спрямовано формування професійних компетенцій магістрантів закладів

вищої юридичної освіти як основи швидкої адаптації у подальшій професійній діяльності. При цьому кількість практичної діяльності (різних видів практик) має становити не менше половини всього обсягу освітнього процесу. Констатуємо, що однією з основних проблем, що впливають на забезпечення якості підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» є організація практичної діяльності в рамках освітнього процесу. На думку Ю. Козар, практика показує, що більшість здобувачів, які вже отримали диплом про вищу освіту, не можуть відповідати вимогам, що висувуються у відповідній кваліфікаційній характеристиці. «Влаштувавшись на роботу за своєю спеціальністю, багато випускників не могли скласти процесуальні документи (позов до суду, проєкт скарги, довіреності, договір тощо). Згідно з новими вимогами фахівець має бути здатним до практичної діяльності одразу після закінчення закладу вищої освіти. Тобто якість практичної діяльності має відповідати сучасним вимогам, які висувуються до рівня підготовки фахівців» (Козар, 2023: 47).

Зміст професійної діяльності майбутніх юристів, а в нашому дослідженні здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право», як бакалаврату, так й магістратури, у межах конкретних професій визначається функціями, визначеними у Конституції України (*Конституція України*, 1996), законах України – «Про прокуратуру» від 14.10.2015 (Про прокуратуру, 2015), «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» від 15.08.2012 (Про адвокатуру та адвокатську діяльність, 2012), «Про нотаріат» від 02.09.1993 (Про нотаріат, 1993), «Про судоустрій і статус суддів» від 07.07.2010 (Про судоустрій і статус суддів, 2010), кримінальному процесуальному кодексі від 2013 (Кримінально-процесуальний кодекс України, 2013). Професійна діяльність юрисконсультів регламентується Постановою Кабміну Міністрів України «Про затвердження Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації» (від 26 листопада 2008 р. № 1040) (Про затвердження Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації, 2008). Можна стверджувати, що психологічна та педагогічна компетентність здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» як майбутніх юристів має визначатися вказаними нормативно-правовими актами імпліцитно,

тобто через окремі вимоги і характеристики, які виступають індикаторами наявності цієї загальної якості, а також безпосередньо у корпоративному нормативному акті «Основні засади професійної етики юристів України», який затверджений V з'їздом Співки юристів України» 16 травня 2001 року (Основні засади професійної етики юристів України, 2001). Важливе значення для психологічної та педагогічної компетентності здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» відіграє Указ Президента України 2001 року «Про національну програму правової освіти населення (Про національну програму правової освіти населення, 2001).

Для нашого дослідження необхідно акцентувати увагу на науково-дослідній роботі магістрантів спеціальності 081 «Право». Науково-дослідна робота здобувачів вищої юридичної освіти є одним із найважливіших засобів підвищення рівня підготовки майбутніх юристів через освоєння здобувачами в освітньому процесі за навчальними планами основ професійно-творчої діяльності, методів, прийомів та навичок виконання науково-дослідних та проектних робіт, розвитку здібностей до наукової та технічної творчості, самостійності. Науково-дослідна робота здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» дає можливість найповніше проявити індивідуальність, творчі здібності, готовність до самореалізації особистості. На заняттях у наукових гуртках (наприклад, «Юридична клініка») здобувачі отримують позитивний вплив на закріплення отриманих теоретичних знань, розвивають практичні навички, удосконалюють свою професійну термінологію та мислення. Упродовж освітнього процесу здобувачі вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» всіх курсів, як бакалаврату, так й магістратури беруть участь у різного рівня конференціях, що стимулює та активізує їхню науково-дослідну діяльність. Крім цього, виступаючи та беручи участь у полеміці, здобувачі розвивають ораторські навички, що дуже важливо для будь-якого майбутнього юриста. Під час проведення рольових судових процесів з дисциплін «Судові та правоохоронні органи України», «Цивільне право», «Кримінальне право», «Сімейне право», «Трудове право», здобувачі створюють атмосферу справжнього судового розгляду, що має важливе значення для подальшої юридичної діяльності. Для цього вкрай важливо в університеті спеціально обладнати зал судових засідань. Здобувачі вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» як

бакалаврату, так й магістратури розподіляють між собою ролі адвокатів, прокурорів, суддів, експертів, перекладачів, секретарів судового засідання, співробітників органів опіки та піклування, судових приставів, обвинувачених, потерпілих та ін. Під час проведення рольових судових процесів запрошуються і беруть участь співробітники різних органів: прокуратури, суду, адвокатури та ін. «Очевидно, що найважливішим етапом професійної діяльності майбутніх юристів є практика у судових та інших органах. Проходячи практику, студенти мають можливість знайомитись з організацією роботи суду, прокуратури, МВС, нотаріату, адвокатури та інших органів. На виробничій практиці студенти набувають практичних знань та навичок за своєю спеціальністю, демонструють свої здібності застосування набутих теоретичних знань, збирають необхідний практичний матеріал за темами своїх курсових робіт» (Козар, 2023: 47–48).

Маємо погодитися з твердженням вітчизняних вчених Н. Костової, Ю. Козара та О. Непши, що більшість здобувачів спеціальності 081 «Право» як бакалаврату, так й магістратури, саме під час проходження виробничої практики, визначається з напрямом своєї майбутньої професійної юридичної діяльності. Виробнича практика надає здобувачам спеціальності 081 «Право» можливість заповнити та поглибити знання, отримані щодо теоретичних курсів, набути певних навичок, зокрема у складанні процесуальних документів та ділових паперів. Констатуємо, що важливою є рання професіоналізація майбутніх юристів. Сьогодні «в юридичній діяльності, виникає гостра необхідність виявлення та впровадження у навчальний процес нових освітніх технологій, застосування яких надасть можливість переходу на якісно новий рівень, який відповідає вимогам сучасного часу. У процесі навчання теорія має бути поєднана з практикою таким чином, щоб здобувачу закладу вищої освіти після його закінчення були готові до вирішення професійних завдань» (Костова, 2018: 95–98; Kozar & Nepsha, 2022: 90–101).

В нашому дослідженні ми також спиралися на праці вітчизняної вченої О. Котикової. Згідно наукових розвідок О. Котикової маємо визначити комплекс професійно важливих ролей здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» та зміст відповідних умінь. Ролі (позиції): Змістова характеристика професійно важливих ролей (уміння). «1. Діагност, самодіагност визначати необхідні для діагностики параметри; добирати діагностувальні методики; аналізувати поведінку

співрозмовника за вербальними та невербальними проявами; задавати проєктивні запитання. 2. Дослідник, планувати дослідницькі завдання; використовувати джерела та літературу; робити обґрунтовані висновки; здобувати необхідну інформацію. 3. Консультант, входити у контакт; вести інформаційний діалог; задавати прямі, непрямі, дзеркальні запитання; рефлексивно та нерефлексивно слухати; уточнювати; перефразовувати; резюмувати. 4. Мотиватор, спонукати до відвертості; цивілізовано конфронтувати; розуміти припустимість маніпуляційного впливу і адекватне його застосування; спонукати до дії; оцінювати через констатацію; застосовувати метод сократівського діалогу; будувати «Я-висловлювання». 5. Організатор, організовувати свій та інших час; організовувати спільну діяльність; бути лідером; управляти групою. 6. Оратор, чітко і лаконічно висловлювати свою думку, виразність, логічність мовлення і мови; користуватися метафорою; послідовність викладу думки; техніки мовлення; виступати перед аудиторією Виходячи із отриманих результатів, на основі експертної оцінки ми визначили комплекс найбільш значущих умінь, які забезпечують успішність діяльності юристів у межах конкретної професії та її психолого-педагогічних підструктур» (Котикова, 2010: 80).

Підсумовуючи вищеозначене, відзначимо, що існуюча на сьогоднішній день система навчання, при якій здобувачам вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» передаються готові знання, є недостатньо ефективною, у зв'язку з тим, що отримання теоретичних знань не йде в паралелі із закріпленням та використанням їх у практичній діяльності майбутніх юристів. Існують проблеми, з якими стикаються випускники магістратури спеціальності 081 «Право», пов'язані з тим, що передача готових знань не сприяє їхній готовності виявляти та аналізувати проблеми, самостійно шукати шляхи вирішення. Існує потреба в єдиній оцінці якості підготовки випускників магістратури спеціальності 081 «Право» у вибраній галузі професійної діяльності (Козар, 2023: 47–49).

Аналіз стану професійної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» передбачає, насамперед, урахування мети такої підготовки, тобто її місця як компоненту в системі професійної підготовки; розгляд освітньо-професійних програм у різних університетах, їх обсяг у кредитах; аналіз змісту такої підготовки та практико-орієнтованих модулів. Мета психолого-педагогічної підготовки майбутніх юристів,

здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» значною мірою визначається системою стандартів вищої освіти, яку складають Державний стандарт вищої освіти, Державний галуzeвий стандарт за спеціальністю «Право» (Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 2022; Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти для отримання освітнього ступеню вищої освіти «магістр» за спеціальністю 081 «Право», 2020), стандарти вищої освіти закладів вищої освіти, які готують здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право».

Система педагогічної та психологічної професійної підготовки має професійну спрямованість як з метою підготовки майбутнього фахівця за спеціальністю «юрист», так і фахівця за спеціальністю «викладач права». Особливе значення стало приділятися процесу постановки і досягання конкретних професійно-значущих цілей. Другою важливою ознакою є те, що змінилися принципи побудови змісту (спочатку основи педагогіки, потім – основи психології), тобто важливими в наш час стають принципи інтегративності і ступеневості. Ці принципи дозволяють забезпечити послідовний перехід від пізнання психічного до розвитку і управління поведінкою, навчанням і вихованням як самого себе, так і інших людей. У процесі вивчення дисциплін широко використовуються сучасні форми і методи навчання (від окремих дидактичних ігор, проблемних завдань і ситуаційних задач до цілісних тренінгових методик) і контролю (поточно-модульний і підсумковий контроль, само- і взаємоконтроль, дидактичне тестування).

Як стверджують вітчизняні науковці, співвідношення «самопізнання – саморозвиток – пізнання інших у взаємодії – управління» виступило принципом групування змісту вибіркового освітнього компоненту «Психологія та педагогіка» у тематично-цільові блоки, які були розроблені викладачами кафедр Національного університету «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка, що знайшло відображення у принципах викладання даного освітнього компоненту (дисципліни). Систему педагогічної та психологічної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» в процесі вивчення психолого-педагогічних освітніх компонентів обов'язково мають доповнювати такі складові: 1. «Пізнай себе і навчися керувати собою»: як психологія та педагогіка допомагають вивчати і розвивати самого себе, як працює наш мозок, чи можуть

«домовитись» свідоме і несвідоме, як ми пізнаємо світ, як зберегти своє психічне здоров'я та навчитись керувати собою. 2. «Розвину свої кращі риси та сформує себе як особистість»: що означає бути особистістю, чому ми такі різні, як визначити свій IQ і розвинути творче мислення, в чому наші переваги і недоліки, що спонукає нас до дій, як змінитись і вдосконалити себе. 3. «Пізнай інших та навчись спілкуватись»: чому ми спілкуємось, як налагодити позитивні стосунки з оточуючими і впливати на інших, як попереджувати та вирішувати конфлікти, як знайти своє місце в групі. 4. «Почни діяти та зроби своє навчання продуктивнішим»: якими мають бути сучасна освіта, навчання та освітній процес фахової підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право».

Висновки. 1. Процес фахової підготовки здобувачів вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» демонструє загальну проблематику професійного становлення майбутнього юриста, прогнозує та реалізовує його спрямованість, зміст, етапи розвитку. 2. Проблема, що впливає на забезпечення якості підготовки здобувачів

вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право» є організація практичної діяльності в рамках освітнього процесу. 3. Упродовж освітнього процесу здобувачі вищої юридичної освіти як бакалаврату, так й магістратури беруть участь у різного рівня конференціях, що стимулює та активізує їхню науково-дослідну діяльність. 4. Комплекс професійно важливих ролей здобувачів вищої юридичної освіти включає такі: діагност, дослідник, консультант, мотиватор, організатор, оратор. 5. Система педагогічної та психологічної професійної підготовки має професійну спрямованість як з метою підготовки майбутнього фахівця за спеціальністю «юрист». 6. Мета психологічної та педагогічної підготовки здобувачів вищої юридичної освіти визначається системою стандартів вищої освіти, в тому числі Державним галузевим стандартом за спеціальністю «Право».

Перспективами подальших наукових розвідок вважаємо вивчення професійно важливих якостей та вмінь, потрібних здобувачам вищої юридичної освіти спеціальності 081 «Право».

REFERENCES/ЛІТЕРАТУРА

1. Boreichuk A (2016). Zmistovo-strukturni osoblyvosti instrumentalnykh kompetentnostei maibutnykh yurystiv. Naukovi zapysky, Seriia: Problemy metodyky fizyko-matematychnoi i tekhnolohichnoi osvity. Kirovohrad: RVV KDPU im. V. Vynnychenka, 9 (III): 26–29. [Борейчук А (2016). Змістово-структурні особливості інструментальних компетентностей майбутніх юристів. *Наукові записки, Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти*. Кіровоград: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 9 (III): 26–29].
2. Hapotiі VD, Minkova OH (2018). Yurydychna deontolohiia: navchalnyi posibnyk. Melitopol: FOP Odnoroh TV: 146. [Гапотій ВД, Мінкова ОГ (2018). Юридична деонтологія: навчальний посібник. Мелітополь: ФОП Однорог ТВ: 146].
3. Kozar YuYu (2023). Profesiina pidhotovka maibutnykh yurystiv na osnovi kompetentnisnogo pidkhodu. ISCIENCE.IN.UA «Current challenges of modern science», 1(77). Pereiaslav: 47–50. [Козар ЮЮ (2023). Професійна підготовка майбутніх юристів на основі компетентнісного підходу. *ISCIENCE.IN.UA «Current challenges of modern science»*, 1(77). Pereiaslav: 47–50].
4. Konstytutsiia Ukrainy (1996), Zakon vid 28.06.1996 № 254k/96-VR (Redaktsiia stanom na 01.01.2024). [Конституція України (1996), Закон від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (Редакція станом на 01.01.2024)]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
5. Kostova N (2018). Pidkhody do vdoskonalennia profesiinykh faktoriv studentiv – maibutnykh yurystiv. Natsionalnyi yurydychnyi zhurnal: teoriia i praktyka. Liutyi: 95–98. [Костова Н (2018). Підходи до вдосконалення професійних факторів студентів – майбутніх юристів. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. Лютий: 95–98].
6. Kotykova OM (2010). Praktyko-zorrientovana psykhologo-pedahohichna pidhotovka maibutnykh yurystiv: monohrafiia. Kyiv: KNEU: 343. [Котикова ОМ (2010). Практико-орієнтована психолого-педагогічна підготовка майбутніх юристів: монографія. Київ: КНЕУ: 343].
7. Kryminalno-protsesualnyi kodeks Ukrainy: (2013. za stanom na 1 kvit. 2024 r. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR): 9–10, 11–12, 13: 88. [Кримінально-процесуальний кодекс України: (2013. за станом на 1 квіт. 2024 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*: 9–10, 11–12, 13: 88]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text>.
8. Osnovni zasady profesiinoi etyky yurystiv Ukrainy, zatverdzheno V zizdom Spilky yurystiv Ukrainy 16 travnia 2001 roku. Lozovoi VO, Petryshyn OV (2004). Profesiina etyka yurysta. Xarkiv: Pravo: 176. [Основні засади професійної етики юристів України, затверджено V з'їздом Спільки юристів

- України 16 травня 2001 року. Лозовой ВО, Петришин ОВ (2004). Професійна етика юриста. Харків: Право: 176]. URL: <https://tomorrowlawyer.org/wp-content/uploads/2017/05/Lozovoi.pdf>.
9. Pro advokaturu ta advokatsku diialnist: (2012): Zakon Ukrainy vid 15.08.2012. Biuletен Ministerstva yustytssii Ukrainy. 3 chervnia 2013. (z nastupnymu zminamy i dopovnenniamy). [Про адвокатуру та адвокатську діяльність: (2012): Закон України від 15.08.2012. Бюлетень Міністерства юстиції України. 3 червня 2013. (з наступними змінами і доповненнями)].
 10. Pro zatverdzhennia Zahalnoho polozhennia pro yurydychnu sluzhbu ministerstva, inshoho orhanu vykonavchoi vlady, derzhavnoho pidpriemstva, ustanovy ta orhanizatsii: (2008): Postanova Kabminu Ministriv Ukrainy vid 26 lystopada 2008 r. № 1040. (Redaktsiia 15.09.2020). [Про затвердження Загального положення про юридичну службу міністерства, іншого органу виконавчої влади, державного підприємства, установи та організації: (2008): Постанова Кабміну Міністрів України від 26 листопада 2008 р. № 1040. (Редакція 15.09.2020)].
 11. Pro zatverdzhennia standartu vyshchoi osvity zi spetsialnosti 081 Pravo dlia pershoho (bakalavrskoho) rivnia vyshchoi osvity: (2022): Nakaz MON № 644 vid 20.07.2022 roku. [Про затвердження стандарту вищої освіти зі спеціальності 081 Право для першого (бакалаврського) рівня вищої освіти: (2022): Наказ МОН № 644 від 20.07.2022 року]. URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/87071/#google_vignette.
 12. Pro natsionalnu prohramu pravovoi osvity naselennia: (2001): Ukaz Prezydenta Ukrainy: 992/2001 vid 18.10.2001 r. [Про національну програму правової освіти населення: (2001): Указ Президента України: 992/2001 від 18.10.2001 р.]. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=992%2F2001>.
 13. Pro notariat: (1993). Zakon Ukrainy vid 02.09.1993. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR): 39: 383 (Redaktsiia vid 15.04.2024). [Про нотаріат: (1993). Закон України від 02.09.1993. Відомості Верховної Ради України (ВВР): 39: 383 (Редакція від 15.04.2024)].
 14. Pro prokuraturu: (2015). Zakon Ukrainy. Vidomosti Verkhovnoi Rady (VVR): 2-3: 12. (Redaktsiia vid 18.05.2024). [Про прокуратуру: (2015). Закон України. Відомості Верховної Ради (ВВР): 2-3: 12. (Редакція від 18.05.2024)]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text>.
 15. Pro sudoustrii i status suddiv: (2010). Zakon Ukrainy vid 07.07.2010. Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy (VVR): 41-42, 43, 44-45: 529. (Redaktsiia vid 15.04.2020). [Про судоустрій і статус суддів: (2010). Закон України від 07.07.2010. Відомості Верховної Ради України (ВВР): 41-42, 43, 44-45: 529. (Редакція від 15.04.2020)].
 16. Slyvka SS (2000). Profesiina kultura yurysta (teoretyko-metodolohichnyi aspekt). Lviv: Svit: 333. [Сливка СС (2000). Професійна культура юриста (теоретико-методологічний аспект). Львів: Світ: 333].
 17. Standart vyshchoi osvity Ukrainy druhoho (mahisterskoho) rivnia vyshchoi osvity dlia otrymannia osvitnoho stupeniu vyshchoi osvity «mahistr» za spetsialnistiu 081 «Pravo» u haluzi znan 08 «Pravo»: (2020): Zatverdzheno i vvedeno v diu nakazom Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 17.08.2020: 1053. [Стандарт вищої освіти України другого (магістерського) рівня вищої освіти для отримання освітнього ступеню вищої освіти «магістр» за спеціальністю 081 «Право» у галузі знань 08 «Право»: (2020): Затверджено і введено в дію наказом Міністерства освіти і науки України від 17.08.2020: 1053]. URL: <https://osvita.ua/doc/files/news/762/76287/081-pravo-magistr.pdf>.
 18. Kozar YuYu, Nepsha OV (2022). The formation of the professional culture of the lawyer in the modern legal society. Modern aspekty vedy: XX. DO mezinarodm kolektivm monografie. Mezinarodm Ekonomicky Institut s.r.o. Ceska republika: Mezinarodm Ekonomicky Institut s.r.o.: 90-101.

Стаття надійшла до редакції 18.07.2024

Рецензент – доктор педагогічних наук, професор **Ольга ЛІЛІК**

Олександра ГРИЩЕНКО

ORCID 0000-0002-3725-8094

Кандидат юридичних наук,
старший викладач кафедри права,
філософії та політології,
Національний університет
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка
(Чернігів, Україна)
E-mail: pravo3000@bigmir.net

Alexandra HRYSHCHENKO

ORCID 0000-0002-3725-8094

PhD of Law, Senior Lecturer
of the Department of Law,
Philosophy and Political Science,
T.H. Shevchenko National University
«Chernihiv Colehium»
(Chernihiv, Ukraine)
E-mail: pravo3000@bigmir.net